

تأثیر مواد مخدر و روان‌گردان‌ها بر امنیت اجتماعی

علیرضا جزینی^۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۰۸/۰۸ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۱۱/۱۹

چکیده

مصرف، فروش و قاچاق مواد مخدر و روان‌گردان‌ها همواره یکی از محورهای اصلی امنیت اجتماعی بوده و طیف وسیعی از فعالیت‌های حقوقی، سیاسی، بهداشتی، آموزشی، رویه‌های عرفی و نیز ارزش‌های اخلاقی را به خود اختصاص داده است. هدف از این تحقیق بررسی تأثیر مواد مخدر و روان‌گردان‌ها بر امنیت اجتماعی است. تحقیق حاضر از لحاظ هدف کاربردی و از نظر روش، توصیفی با بهره‌گیری از منابع اسنادی و کتابخانه‌ای است. نگارنده با بهره‌گیری از منابع موجود و تجربیات مکتوب در کتابخانه، اینترنت و آرشیو اسناد و نظریات دفتر مبارزه با مواد مخدر و جرم سازمان ملل و هیئت بین‌المللی کنترل مواد مخدر اهداف تحقیق را دنبال کرده است. نتیجه تحقیق نشان داد امنیت اجتماعی یک نیاز اجتماعی و مواد مخدر به‌عنوان بلای خطرناک اجتماعی است و ایجاب می‌کند که آموزش‌های آگاه‌سازی نهادینه شود و واحدهای درسی آشنایی با انواع مواد مخدر و روان‌گردان مورد توجه قرار گیرد و فرایند رویکرد اجتماعی کردن امر مبارزه با مواد مخدر و روان‌گردان استمرار یافته و ایجاد اشتغال، ازدواج آسان، ترویج ورزش، توسعه پژوهش‌های مرتبط، مسئول شناختن والدین و ساماندهی مراکز کاهش آسیب، پیگیری شود.

واژگان کلیدی: مواد مخدر، امنیت اجتماعی، دفتر مبارزه با مواد مخدر و جرم سازمان ملل، هیئت بین‌المللی کنترل

مقدمه

امنیت از مهم‌ترین، حیاتی‌ترین و شایع‌ترین موضوعاتی است که از حساسیت و پیچیدگی خاصی برخوردار بوده و توجه، وقت و هزینه زیادی را از اندیشمندان، تصمیم‌سازان و دیگر صاحب‌نظران به خود اختصاص می‌دهد (فلاح بابلی، ۱۳۸۱). شواهد فزاینده‌ای مبتنی بر پژوهش‌های علمی نشان می‌دهد که مشکلات ناشی از مواد مخدر و روان‌گردان‌ها و اعتیاد، به شدت با فعالیت‌های مجرمانه‌ای که امنیت افراد در سطح خرد و کلان جامعه را به مخاطره می‌اندازد، پیوند خورده است. در واقع پیوند میان جرایم و اعتیاد به مواد مخدر و روان‌گردان‌ها عاملی جهت تهدید امنیت اجتماعی محسوب می‌شوند. این پدیده در برخی از کشورها آن‌چنان نیرومند است که بسیاری را بر این عقیده واداشته که تصور کنند این دو مشکل اجتماعی اساساً دارای ریشه‌های یکسان هستند.

براساس این دیدگاه، مصرف مواد مخدر، روان‌گردان‌ها و داروهای غیرمجاز، یکی از علل اصلی فعالیت‌های جنایی است. برآورد شده است که رد پای مصرف مواد را در چهل درصد از کل جرایم علیه اموال از قبیل سرقت خودرو و ورود شبانه به خانه‌های افراد برای دزدی، می‌توان پیدا کرد.

تهیه مواد مخدر و روان‌گردان‌ها توسط معتادان در برخی از موارد موجب درگیری با عوامل فروش و توزیع شده و حتی ممکن است منتهی به قتل شود. بسیار دیده شده است که رقابت بین باندهای بزرگ تولید و توزیع مواد مخدر و روان‌گردان‌ها و دادوستدهایی که این گروه‌ها با هم دارند، موجب درگیری‌های خونین شده است. همه این موارد به‌نوعی امنیت اجتماعی را به مخاطره می‌اندازد. در این مقاله با توجه به نظریات مختلف، به بررسی تأثیر مواد مخدر بر امنیت اجتماعی پرداخته شده است.

بیان مسئله

مصرف، فروش و قاچاق مواد مخدر و روان‌گردان‌ها همواره یکی از معضلات جامعه بوده و تأمین امنیت اجتماعی از وظایف مهم انتظامی و سیاسی دولت‌ها محسوب می‌شود. حوزه

و گستره امنیت اجتماعی، بستگی به تصویری دارد که نظام سیاسی از دولت و ساختار و هدف خود ارائه می‌دهد. امنیت روانی، امنیت شغلی، امنیت اجتماعی، امنیت جانی و امنیت ملی، از دیرباز یکی از نیازهای اولیه بشر بوده‌اند و بسیاری از جنگ‌ها و صلح‌ها جهت به‌دست آوردن و حفظ امنیت رخ داده‌اند. برای بررسی نقش امنیت در زندگی انسان‌ها می‌توان آن را به دو بخش امنیت درونی و بیرونی دسته‌بندی کرد.

امنیت درونی یا همان امنیت روانی، مهم‌ترین فاکتور زندگی سالم هر انسانی است. با پیچیده‌شدن جوامع و پیرو آن روابط اجتماعی، متغیرهایی که بر امنیت روانی افراد تأثیر مستقیم و غیرمستقیم دارند بسیار گسترده شده‌اند. شغل، طبقه اجتماعی، امید به زندگی، سیاست، عشق، اعتبار اجتماعی و بسیاری موارد دیگر می‌توانند امنیت روانی افراد را تضمین یا مختل کنند. در عین حال امنیت اجتماعی و به‌عبارت دیگر امنیت بیرونی لازم و ملزوم امنیت روانی یک جامعه هستند.

رخدادهایی مانند جنگ، سوانح طبیعی، فساد و هرج و مرج‌های اجتماعی، تهدیدکننده امنیت اجتماعی یک جامعه هستند و به‌دنبال آن تأثیر مستقیمی بر امنیت روانی افراد یک جامعه می‌گذارند. از جهت دیگر بزرگ‌ترین دستاورد ادیان الهی حفظ امنیت روحی و روانی انسان‌ها در مقابل پلیدی‌ها و وسوسه‌های شیطانی بوده است، در مورد دیگر دستاوردهای اجتماعی بشر نیز می‌توان رد پای از امنیت را به‌وضوح مشاهده کرد.

با توجه به اینکه بحث امنیت در حوزه‌های حقوقی (جانی و مالی) در گذشته مطرح بوده اما سرایت و گسترانیدن آن در قالب امنیت اجتماعی به حوزه‌های قضایی (پایمال نشدن حقوق افراد در دادگاه‌های نظام سیاسی)، سیاسی (مشارکت سیاسی در قالب احزاب، مطبوعات، گروه‌ها و سندیکاها و آزادی‌ها)، اداری (برخورد مناسب ادارات با مراجعان)، اقتصادی (تأمین شغل، مسکن، رفاه، جلوگیری از افزایش تورم، رفع فقر)، فرهنگی (ازدواج، هنر و برآوردن استعدادها) در دوران جدید اتفاق افتاده است.

برداشت افراد از واژه امنیت و عوامل تأمین‌کننده آن با توجه به زمان و فرهنگ جوامع

مختلف متغیر است. ممکن است در برخی از جوامع، اقتصاد و معیشت نقش اساسی در امنیت روانی و اجتماعی افراد داشته باشد و بیکاری، فقر و گرسنگی، تهدید اصلی برای امنیت افراد آن جامعه تلقی شود، در عین حال در دیگر جوامع مشکلات اقتصادی ممکن است کاهش پیدا کرده باشد و مردم از معیشت نسبتاً مناسبی برخوردار باشند. در چنین جوامعی ممکن است موارد دیگری از جمله احترام به آزادی بیان، آزادی‌های فردی، اجتماعی و سیاسی به‌عنوان امنیت اجتماعی در جامعه به حساب آید.

در جامعه امروز ایران و با توجه به ساخت اجتماعی آن، مقوله امنیت روانی و اجتماعی بسیار حائز اهمیت است و باید توجه داشت بسیاری از مشکلات و مفسداتی که جامعه امروز ما را تهدید می‌کند ریشه در موارد دیگری دارد که حل آن جز با ریشه‌یابی مسائلی که به‌طور مستقیم امنیت روانی و اجتماعی افراد را تهدید می‌کند مقدور نیست. بنابراین مسئله اصلی تحقیق حاضر این است که مواد مخدر و روان‌گردان‌ها چه تأثیری بر امنیت اجتماعی می‌گذارند و در این راستا سؤالات فرعی عبارتند از: تأثیر مواد مخدر و روان‌گردان‌ها بر جرم و خشونت چگونه است؟، ایجاد تعادل میان حقوق کیفری و پیشگیری به چه نحوی است؟ و فعالیت‌های آگاه‌سازی و رویکردهای کاهش خسارات کدامند؟

اهمیت و ضرورت

امنیت اجتماعی یک نعمت بزرگ و یک نیاز اجتماعی است که مردم در سایه آن با آرامش و آسودگی خاطر به کسب و کار و فعالیت‌های اجتماعی و انجام امور خصوصی خویش اهتمام می‌ورزند. رواج مواد مخدر، اعتیاد و بیکاری از عوامل ناامنی و مقابله با ناامنی، حفظ امنیت اجتماعی و حفظ حرمت، جان و مال مردم، جزء جدی‌ترین مسایل هر جامعه هستند. قاچاق مواد مخدر و روان‌گردان‌ها به‌عنوان یکی از عوامل بحران‌زا، از نظر سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و امنیتی هزینه‌های بسیاری را بر نظام جمهوری اسلامی ایران تحمیل می‌کند.

با توجه به قرار گرفتن کشور ایران در مجاورت کانون مرکزی تولید قاچاق مواد مخدر و

از طرفی ساخت مواد مخدر صنعتی و توزیع روان گردان‌ها، تبعات زیان‌بار آن متوجه امنیت اجتماعی و تلفات نیروی انسانی کشور شده است. اهمیت و ضرورت این پژوهش، از آنجا نشئت می‌گیرد که ایران در مسیر انتقال مواد مخدر از کشور افغانستان به سایر کشورها قرار دارد و به همان نسبت، تبعات و پیامدهای منفی بر مردم، به‌ویژه جوانان، در پی دارد. بنابراین لازم است تأثیر مواد مخدر و روان گردان‌ها بر امنیت اجتماعی، مورد بررسی قرار گیرد تا از این طریق بتوانیم به راه‌های مقابله با این پدیده شوم دست یابیم.

ادبیات نظری

امنیت در یک کشور، چه امنیت اجتماعی و مدنی و چه امنیت روانی و اخلاقی، یکی از پایه‌ها و ارکان اصلی پیشرفت و قوام و سربلندی کشور است. بدترین بلائی که می‌توان بر سر یک ملت رو به رشد و پیشرفت وارد آورد، سلب امنیت است. وقتی امنیت وجود نداشت، فکر منتظم و به‌دنبال آن، عمل منتظم هم وجود نخواهد داشت و پیشرفت میسر نخواهد شد. علاوه بر این‌ها، امنیت یک نیاز اساسی برای انسان‌هاست (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۰). ایجاد امنیت، استقرار این امنیت، عمومیت بخشیدن به این امنیت، کار نیروی انتظامی است (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۴). امنیت اخلاقی، امنیت اجتماعی جزو وظایف ما است؛ جزو وظایف جمهوری اسلامی است؛ نمی‌توانیم این‌ها را رها کنیم (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۴).

یکی دیگر از راه‌های تأمین نظم و امنیت اجتماعی، مبارزه و برخورد جدی با فساد و انواع انحراف‌های اخلاقی و اجتماعی است. حضرت امام خمینی (ره) آن دسته از افرادی که انحراف اخلاقی دارند و جامعه را به فساد و تباهی می‌کشاند را به‌عنوان غده سرطانی معرفی کرده و معتقدند: آن‌که فاسد می‌کند جامعه را، و دست از فسادش برنخواهد داشت، او را باید از جامعه جدا کرد؛ او یک غده سرطانی است که جامعه را فاسد می‌کند (امام خمینی، ۱۳۷۸). رهبری در دیدار با فرماندهان نیروی انتظامی انحرافات اجتماعی را خطری می‌دانند که حیات اجتماعی را هدف قرار داده است. ایشان می‌فرمایند: «مسئله مواد مخدر واقعاً مهم است یعنی؛

یکی از حساس‌ترین مراکز حیات اجتماعی ما را هدف گرفته است، خیلی خطرناک است، جوان‌های ما، دختر و پسر ما، در مقابل یک سیل عظیم هدایت شونده بی‌پناه است. عوامل متعددی در ایجاد ناامنی اجتماعی در یک جامعه دخیل هستند که به‌طور کلی به دو دسته داخلی و خارجی تقسیم می‌شوند. از جمله اعتیاد، فقر، فساد، فحشا، تبعیض، بیماری و اختلالات روانی که، معظم‌له، رواج مواد مخدر، اعتیاد، بیکاری و همچنین سیاست‌بازی‌های جاه‌طلبانه و غیرمسئولانه را از عوامل ناامنی می‌دانند و در کنار این عوامل دخالت‌های دشمنان خارجی و تحرکات خارجی و برخورد غیرقاطع که موجب تردید و تزلزل می‌شود را از عوامل ناامنی دانستند. «اشغال وقتی نباشد یا کم باشد یعنی وقتی بیکاری در جامعه باشد، این خودش یکی از عوامل ناامنی است؛ رواج مواد مخدر که باشد، از عوامل ناامنی است؛ سیاست‌بازی‌های جاه‌طلبانه و غیرمسئولانه از عوامل ناامنی است؛ دخالت دشمن خارجی و تحریکات خارجی از عوامل ناامنی است؛ هیچ‌کدام از این‌ها به شما ربطی ندارد. اما کسی که باید شانه استوار و مستحکم خودش را زیر این بار بدهد، شما باید به میدان بیایید و با ناامنی با همه ابعاد آن مبارزه کنید» (جاویدی، ۱۳۹۱).

تعریف امنیت: امنیت از دیدگاه‌های مختلف در جدول شماره ۱ آمده است:

جدول شماره ۱. امنیت از دیدگاه‌های مختلف

تعریف	منبع	سال	صفحه
«امنیت» از جمله مفاهیم پیچیده‌ای است که ارائه تعریف واحدی از آن به‌سادگی میسر نیست. امنیت پیش از آنکه مقوله‌ای قابل تعریف باشد پدیده‌ای ادراکی و احساسی است یعنی این اطمینان باید در ذهن توده مردم، دولت‌مردان و تصمیم‌گیران به‌وجود آید که برای ادامه زندگی بدون دغدغه امنیت لازم وجود دارد [یا نه].	کاظمی	۱۳۵۲	۱۱۷
وجود شرایط مبتنی بر حفظ و برقراری اقداماتی که کشور را از اعمال نفوذ دشمن، مصون نگه دارد.	زیبگینو	۱۳۶۹	۱۲

۳۵۴	۱۳۷۱	فرهنگ‌معین	«امنیت» به معنای ایمن شدن، در امان بودن و بی‌بیمی.	
۶۲	۱۳۷۳	لئو اشتراوس	امنیت در هر زمانی، معنای خاص داشته است؛ گاه تنها معنای «حفظ جان و صیانت نفس» (در اندیشه هابز) داشته و زمانی دیگر، «حفظ اموال و دارایی» (در اندیشه لاک) به معنای آن اضافه شده است.	
۸۳	۱۳۷۵	چلبی	امنیت از عوامل نظم‌بخشی در جامعه است. ناامنی، حالات یا موقعیت‌هایی هستند که نظم و انسجام و آرامش جامعه را برهم می‌زنند	
۵۲	۱۳۷۸	بوزان	امنیت عبارت از «محافظة در مقابل خطر، احساس ایمنی و رهایی از تردید است»	
۲۳۳	۱۳۷۹	فرهنگ‌عمید	ایمنی، آرامش و آسودگی	
۱۵	۵	۱۳۸۵	عمید زنجانی	عبارت از آرامشی است که فرد و جامعه با احراز آن، ارزش‌ها و حقوق خویش را از هرگونه تعرض مصون می‌یابند؛ بر این اساس، امنیت در شرایط وجود حق، تحقق می‌یابد و افراد و ملت‌هایی از آن بهره‌مند می‌شوند که به گونه‌ای صاحب حق باشند و حق فرد، جامعه و ملت‌ها در یک نظام عادلانه مشخص می‌شود؛ از این رو، امنیت در سایه عدالت قابل تبیین است.
۱۸	۱۹۷۳	المنجد	اطمینان و آرامش خاطر	
۱۰۲-۴	۱۹۹۹	وین جونز ^۱	در مجموع می‌توان مفهوم «امنیت» را به مصونیت از تعرض و تصرف اجباری بدون رضایت و در مورد افراد، به نبود هراس و بیم نسبت به حقوق و آزادی‌های مشروع و به مخاطره نیفتادن این حقوق و آزادی‌ها و مصون بودن از تهدید و خطر مرگ، بیماری، فقر و حوادث غیرمترقبه و در کل هر عاملی که آرامش انسان را از بین ببرد؛ تعریف کرد.	

قرآن کریم «امنیت» را در زمره امدادهای الهی می‌شمرد و کاربرد امنیت از دیدگاه قرآن در جدول شماره ۲ آمده است.

جدول شماره ۲. توزیع کاربرد ماده امنیت در قرآن

موضوع	موارد کاربرد	فراوانی مطلق	کاربرد نسبی
۱	ایمنی عمومی سرزمین ۱۲۶ بقره، ۹۷ آل عمران، ۳۵ ابراهیم، ۱۱۲ نحل، ۸۲ حجر، ۱۴۶ شعرا	۶	۱۷۰
۲	ایمنی از ترس و وحشت ۴ قریش، ۵۵ نور	۲	۱۲۴
۳	امنیت افراد در جامعه ۹۹ یوسف، ۱۸ سبأ، ۶ توبه	۳	۱۳۵
۴	امنیت جانی ۱۱ و ۶۴ یوسف، ۳۱ قصص	۳	۱۳۵
۵	امنیت مالی ۲۸۳ بقره، ۷۵ عمران	۲	۱۲۴
۶	ایمنی از سوانح و بلایا ۹۷، ۹۸ و ۹۹ اعراف، ۴۵ نحل، ۶۸ و ۶۹ اسراء، ۱۶ و ۱۷ ملک، ۱۰۷ یوسف	۹	۱/۰۵
۷	امنیت ملی و بین‌المللی ۹۱ نساء	۱	۱۱۱
۸	امنیت برای مناسک و عبادات ۱۹۷ و ۲۳۹ بقره	۲	۱۲۴
۹	معابد مرکز ایمنی و امنیت ۵۷ قصص، ۶۷ عنکبوت، ۲۷ فتح، ۱۲۵ بقره	۴	۱۴۷
۱۰	امنیت روحی و معنوی نمونه زیاد است	۸۱۱	۹۵/۰۷
۱۱	ایمنی اخروی ۴۰ فصلت، ۸۹ نحل، ۳۷ سبأ، ۴۶ حجر، ۵۵ دخان	۵	۱۵۹
۱۲	امنیت به‌عنوان پیش‌شرط توسعه جامعه ۱۱۲ نحل، ۱۲۶ بقره، ۵۷ قصص، ۱۴۶ شعرا، ۱۸ سبأ	۵	۱۵۹
	مجموع	۸۵۳	۱۰۰

منبع: (لرنی، ۱۳۸۳)

مقابله با مصرف، فروش و قاچاق مواد مخدر و روان‌گردان‌ها، تأمین امنیت اجتماعی از وظایف مهم نظام سیاسی و دولت به حساب می‌آید. از آنجا که محور اصلی در این بحث قانون اساسی جمهوری اسلامی است، در این زمینه به بررسی جایگاه امنیت اجتماعی در قانون اساسی پرداخته

شده است. تحقق بسیاری از اصول قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مستلزم وجود امنیت اجتماعی است؛ در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران (عبداللہی، ۱۳۸۱) اصول زیادی وجود دارد که مستقیماً ناظر به موضوع امنیت اجتماعی است که در جدول شماره ۳ آمده است.

جدول شماره ۳. جایگاه امنیت اجتماعی در قانون اساسی

اصول	متن قانون اساسی
بیست و دوم	حیثیت، جان، حقوق، مسکن و شغل اشخاص از تعرض مصون است مگر در مواردی که قانون تجویز کند
بیست و سوم	تفتیش عقاید ممنوع است و هیچ کس را نمی توان به صرف داشتن عقیده‌ای مورد تعرض و مؤاخذه قرار داد
بیست و پنجم	بازرسی و نرساندن نامه‌ها، ضبط و فاش کردن مکالمات تلفنی، افشای مخابرات تلگرافی و تلکس، سانسور، مخابره نکردن و نرساندن آن‌ها، استراق سمع و هر گونه تجسس ممنوع است مگر به حکم قانون.
بیست و نهم	برخورداری از تأمین اجتماعی از نظر بازنشستگی، بیکاری، پیری، از کارافتادگی، بی سرپرستی، در راه ماندگی، حوادث و سوانح و نیاز به خدمات بهداشتی و درمانی و مراقبت‌های پزشکی به صورت بیمه و غیره حقی است همگانی.
سی و دوم	هیچ کس را نمی توان دستگیر کرد مگر به حکم و ترتیبی که قانون معین می کند
سی و نهم	هتک حرمت و حیثیت کسی که به حکم قانون دستگیر و بازداشت، زندان یا تبعید شده به هر صورت که باشد ممنوع و موجب مجازات است.

امنیت اجتماعی

بوزان برای اولین بار در سال ۱۹۹۱ اصطلاح امنیت اجتماعی را بکار برد (روی، ۱۳۸۲) و از آن پس در ادبیات مربوط به امنیت رواج یافت. لذا این اصطلاح عمر بسیار کوتاهی دارد و بسیار بیشتر از واژه «امنیت» دارای ابهام، توسعه نیافتگی، نارسایی و جدال برانگیز است. ادبیات جامعه شناسی نیز در این زمینه غنی نیست. هنوز غلبه با امنیت ملی است که بیشتر در حوزه

علوم سیاسی مطرح می‌شود. امنیت اجتماعی از نظر بوزان^۱ به حفظ مجموع ویژگی‌هایی اشاره دارد که بر مبنای آن افراد خودشان را به‌عنوان عضو یک گروه اجتماعی قلمداد می‌کنند یا به بیان دیگر معطوف به جنبه‌هایی از زندگی فردی است که هویت گروهی او را سامان می‌بخشند. بوزان تأکید دارد که امنیت اجتماعی با دو مفهوم تأمین اجتماعی و امنیت جامعه خلط نشود. تأمین اجتماعی مفهومی اقتصادی است که به تأمین نیازهای اقتصادی معطوف است و امنیت جامعه به تأمین سرزمین ملی با مرزها و شهروندان رسمی و هویت خاصشان مربوط است؛ در حالی که امنیت اجتماعی به گروه‌های اجتماعی با هویت یگانه مربوط است. تمام افراد جامعه ممکن است متعلق به یک گروه با هویت یگانه یا متعلق به گروه‌های متعدد با هویت‌های متفاوت باشند (نویدینا، ۱۳۸۲).

بیجورن مولر^۲ در تعریفی نسبتاً مشابه با بوزان، امنیت اجتماعی را عبارت می‌داند از: «قابلیت حفظ شرایط قابل‌پذیر داخلی برای تکامل الگوهای سنتی زبان، فرهنگ، انجمن‌ها، مذهب، هویت ملی و رسوم»؛ بدین ترتیب از نظر وی امنیت اجتماعی زمانی مطرح می‌شود که جامعه تهدیدی در باب مؤلفه‌های هویتی خود احساس کند (نویدینا، ۱۳۸۲). از نظر صدیق سروستانی، «امنیت اجتماعی، آرامش و آسودگی خاطری است که هر جامعه موظف است برای اعضای خود در زمینه‌های شغلی، اقتصادی، سیاسی و قضایی ایجاد کند.

بنابراین امنیت اجتماعی چیزی نیست جز حالتی از آسودگی خاطر مردم از ترس، تهدید، اضطراب و مصون ماندن جان، مال، ناموس، هویت و اعتقادات آنان از هرگونه تهدید و تعرض مفروض (صدیق سروستانی، ۱۳۸۲). از نظر کوین کلمنتس میزان بهینه خطرپذیری فقط به‌صورت تجربی و در تعامل اجتماعی به‌صورت خاص قابل تعیین است و برای این کار «ما نیازمند حداقلی از انسجام شخصیت هستیم تا بتوانیم به‌صورت

اجتماعی عمل کنیم. چنین انسجامی از تجارب ناشی از فرآیند جامعه‌پذیری موفق» به دست می‌آید (کلمنتس^۱، ۱۳۸۴).

ارزش‌های اسلامی در پی محقق کردن امنیت اجتماعی بوده و تأثیر امنیت اجتماعی در زندگی انسان و مؤسسه‌ها، خانواده، مدرسه، مسجد و کشورها بسیار مهم است. مؤسسه‌هایی که در مسئله امنیت اجتماعی فعالیت می‌کنند باید نقش ویژه خود را در زمینه رفع بدهکاری‌ها و ناامنی‌های اجتماعی ایفا کنند. فقر، بیکاری، بزهکاری، مواد مخدر و روان‌گردان‌ها و عدم احترام به قانون، امنیت اجتماعی را تهدید می‌کنند و اگر دستگاه‌های دولتی، فرهنگی و اجتماعی به خوبی در زمینه برطرف کردن فقر و نیازمندی‌های مادی مردم فعالیت کنند، تمامی بزه‌کاری‌ها و ناامنی‌ها از جامعه ریشه کن خواهد شد. این موضوعات، طیف وسیعی از فعالیت‌های حقوقی، سیاسی، بهداشتی، آموزشی، رویه‌های عرفی و نیز ارزش‌های اخلاقی را به خود اختصاص داده‌اند. مصرف مواد مخدر دو اثر بسیار مهم بر جامعه به جای می‌گذارد:

- تأثیر مستقیم ناشی از مصرف این مواد؛

- آثار غیرمستقیم مرتبط با فعالیت‌های غیرقانونی مرتبط با مواد مخدر.

از نتایج اجتماعی و اقتصادی مصرف این مواد می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

ارتکاب جرم و پیشه کردن رفتارهای انحرافی، افزایش تجارت مواد قاچاق در اقتصاد زیرزمینی، افزایش حس ناامنی در جامعه، اعتیاد به مواد مخدر و روان‌گردان‌ها و قاچاق آشکار این مواد، ایجاد فساد، محرومیت و طردشدن از جامعه، روسپی‌گری، ایجاد اشکال در مدارس، روابط خانوادگی، استخدام، امنیت شغلی، وقوع حوادث مختلف در محیط کار، خانه، مکان‌های عمومی و... (لوپز و سانسفاکن^۲، ۲۰۰۵).

پژوهش‌ها و اطلاعات موجود در رابطه با تأثیر مصرف و قاچاق این مواد، از لحاظ جغرافیایی بسیار ناموزون هستند. در حقیقت، تقسیم جهان به دو دسته کشورهای تولیدکننده و کشورهای مصرف‌کننده با واقعیت تطبیق ندارد. برخی از کشورهای

مصرف‌کننده همچون کانادا، خود تولیدکننده برخی مواد از جمله حشیش هستند، از سوی دیگر بسیاری از کشورهای تولیدکننده یا ترانزیت‌کننده این مواد از جمله مکزیک، به تازگی شاهد افزایش مصرف این مواد بوده‌اند (ساگانت و شاو^۱، ۱۳۹۲).

برابر گزارش دفتر مبارزه با مواد مخدر و جرم سازمان ملل (۲۰۱۵) تخمین زده می‌شود در مجموع ۲۴۶ میلیون نفر، یا ۱ نفر از ۲۰ نفر بین سنین ۱۵ و ۶۴ سال، یکی از مواد غیرقانونی را در سال ۲۰۱۳ تجربه کرده باشد. ظاهراً، این رقم نسبت به سال قبل یک افزایش ۳ میلیون نفری را نشان می‌دهد، ولی با در نظر داشتن افزایش جمعیت جهانی در واقع تعداد مصرف‌کنندگان مواد غیرقانونی ثابت باقی‌مانده است. اسفبارتر آنکه، یک نفر از ده مصرف‌کننده مواد غیرقانونی، از اختلالات ناشی از مصرف و یا وابستگی رنج می‌برد. به عبارت دیگر، حدود ۲۷ میلیون نفر، که با جمعیت کشوری مانند مالزی برابری می‌کند، مصرف‌کنندگان مسئله‌دار هستند. تقریباً نیمی از مصرف‌کنندگان مسئله‌دار (۱۲/۱۹ میلیون نفر) مواد را به صورت تزریقی مصرف می‌کنند و برآورد می‌شود ۱/۶۵ میلیون نفر از تزریق‌کنندگان مبتلا به اچ.آی.وی باشند.

۲۰

در خصوص وضعیت مصرف مواد مخدر و اعتیاد در ایران نیز براساس آخرین تحقیق صورت گرفته ۱،۳۲۵،۰۰۰ نفر سوءمصرف‌کننده مواد مخدر هستند. براساس نتایج این پژوهش نرخ شیوع مصرف مواد مخدر در جمعیت ۱۵ تا ۶۴ سال در کشور، ۶۵/۲ درصد است. نتایج طرح ملی شیوع‌شناسی مصرف مواد نشان می‌دهد که تریاک، شیشه، کراک و هروئین به ترتیب غالب‌ترین ماده مخدر مصرفی در کشور به‌شمار می‌آیند.

آمار مرگ‌ومیر ناشی از مواد مخدر و روان‌گردان‌ها (۱۸۷۱۰۰ نفر) در سال ۲۰۱۳ نسبتاً بدون تغییر باقی‌مانده است. بیشترین مرگ‌ومیرها ناشی از مصرف بیش از حد بوده که قابل پیشگیری است. بررسی مناطق جغرافیایی نشان می‌دهد. مصرف مواد افیونی (تریاک و هروئین) در سطح جهانی ثابت باقی‌مانده است. مصرف کوکائین بیشتر بنا به

اقدامات به عمل آمده در آمریکا و اروپا، کاهش ولی مصرف کانابیس^۱ و اپیوئیدهای غیرپزشکی همچنان روند رو به افزایش نشان می دهد. روند مصرف ای.تی.اس^۲ از منطقه ای به منطقه دیگر متفاوت است که در مناطق فرعی جنوب شرق آسیا مصرف متامفتامین ها در حال گسترش گزارش شده است. همچنین نشانه ها حاکی از آن است که تعداد مصرف کنندگان حشیش که به مراکز درمانی برای درمان و معالجه مراجعه می کنند، در حال افزایش است. شواهد حاکی است مصرف کانابیس به خصوص در مناطق اروپا، آمریکای شمالی و اقیانوسیه به نقطه خطرناک تر نزدیک می شود. گزارش های پراکنده حاکی است که حداقل یک سوم زندانیان در دوران حبس یکی از مواد غیرقانونی را تجربه می کنند. در زندان ها، ضریب مصرف هرئوئین بالاتر از کوکائین، آمفتامین ها و یا اکستازی است. بر همین اساس، زندانیان در معرض بیماری های عفونی، به خصوص ویروس اچ.آی.وی و همچنین هپاتیت سی هستند؛ بیشتر بدان دلیل که دسترسی به برنامه های پیشگیری، درمان و بیماری های خونی در زندان ها محدود است. کوکائین بیشتر محدود به آمریکای لاتین و کارائیب است که روند آن همچنان در این مناطق نگران کننده باقی مانده است. این در حالی است که مواد افیونی به یک مسئله جهانی تبدیل شده است. این مهم، شاید ناشی از مصرف تزریقی آن و ارتباط آن با اچ.آی.وی و مرگ و میرهای ناشی از مصرف بالای آن بوده باشد.

ارتباط مواد مخدر و روان گردان ها با جرم و خشونت

۱. تأثیر مواد مخدر و روان گردان ها بر جرم و خشونت: «هیئت بین المللی کنترل مواد مخدر»^۳ در گزارش خود پیرامون تأثیر جزئی مصرف مواد مخدر و روان گردان ها بیان می کند که جرائم مرتبط با مصرف این مواد بیشتر خشونت آمیز نبوده و جرائم جزئی تلقی می شوند، این گزارش علت ارتکاب این جرائم را انگیزه اقتصادی می داند. با وجود این،

1. Cannabis 2. Amphetamine Type Stimulants
3. International Narcotics Control Board

ارتباط میان مواد مخدر و روان‌گردان‌ها و جرم بسیار پیچیده‌تر از آن است که به نظر می‌رسد، زیرا مصرف مواد مخدر و روان‌گردان‌ها ممکن است منجر به ارتکاب جرائم خشونت‌آمیزی همچون سرقت به عنف شود. با این همه، این هیئت بیان می‌دارد که «به‌سختی می‌توان بدون توجه به عوامل فرهنگی و اجتماعی مؤثر بر رفتار فرد، از رابطه علی مستقیم میان خشونت و مصرف مواد مخدر و روان‌گردان‌ها سخن گفت». خشونت‌های بسیار شدیدتری وجود دارد که به قاچاق مواد مخدر و روان‌گردان‌ها و اختلافات راجع به کنترل قلمروها ارتباط پیدا می‌کند (جنگ‌های میان گروه‌ها بر سر قلمرو تحت کنترل و حل و فصل بدهی‌ها میان یکدیگر). پژوهش‌های علمی سه رابطه علی مهم را در این زمینه مورد شناسایی قرار داده‌اند که خود تأییدی است بر گفته‌های پیشین؛ این سه رابطه عبارتند از:

- آثار روان‌شناسی مواد مختلف (حشیش، تریاک، کوکائین، متامفتامین)؛
- آثار اقتصادی ناشی از نیاز به فراهم کردن مواد؛
- روابط نظام‌مند توضیح‌دهنده خشونت‌های مرتبط با قاچاق این مواد و نیز سبک زندگی معتادان و قاچاقچیان این مواد و تأثیر آن‌ها بر اجتماع و اطرافیان (پولت، لافورتون و بروچو،^۱ ۲۰۰۸). در تمامی کشورها، نوع واکنش به مصرف این مواد به تعریف آن کشورها از قانونی‌بودن، رفتارهای فرهنگی و عوامل اقتصادی بستگی دارد (ساگانت والر، شاو مارگارت، ۱۳۹۲).

۲. ممنوع کردن مواد مخدر: سال ۲۰۰۹، سالگرد صدمین سال تصویب نخستین موافقت‌نامه در رابطه با مواد روان‌گردان غیرقانونی، یعنی کمیسیون تریاک‌شانگهای^۲، بود. مواد مخدر و روان‌گردان‌ها موضوع بسیاری از کنوانسیون‌های بین‌المللی است که در پی ریشه‌کن کردن تولید، توزیع و مصرف این مواد هستند:

- کنوانسیون ۱۹۶۱ در رابطه با مواد مخدر؛
- کنوانسیون ۱۹۷۱ در رابطه با مواد روان‌گردان؛

- کنوانسیون ۱۹۸۸ سازمان ملل در رابطه با مبارزه با قاچاق مواد مخدر و روان گردان‌ها؛ این کنوانسیون‌ها همگی به تصویب بیشتر اعضای سازمان ملل رسیده‌اند. چهار دسته اصلی مواد مخدر و روان گردان‌های ترکیبی عبارتند از: حشیش^۱: این ماده با استفاده از برگ (ماری جوانا)، صمغ (حشیش)، یا روغن (روغن عسل یا روغن قرمز) گیاه حشیش تهیه می‌شود؛ کوکائین^۲: ماده‌ای است محرک که از برگ کاکائو تهیه می‌شود؛ افیون‌ها (مسکن‌ها): مواد مخدری هستند که از تریاک به دست می‌آیند و از مادگی گل پاپاور^۳ گرفته می‌شوند؛ از رایج‌ترین افیون‌ها، هروئین است؛ آمفتامین: محرک‌هایی هستند که در آزمایشگاه تولید شده و هم به صورت قرص و هم به صورت پودر مصرف می‌شوند.

مواد مخدر و روان گردان‌های ترکیبی

به موادی گفته می‌شود که تنها در آزمایشگاه و از طریق فرایندهای شیمیایی تولید شده باشند. در سال ۲۰۰۷، بین ۲۳۰ تا ۴۶۰ هزار تن آمفتامین برای حدود ۱۶ تا ۵۱ میلیون مصرف کننده در دنیا تولید شد. در این سال ۷۲ تا ۱۳۷ هزار تن قرص‌های اکستازی برای ۱۲ تا ۲۴ میلیون مصرف کننده روانه بازار شد. بنا به برآوردهای دفتر مبارزه با مواد مخدر و جرم سازمان ملل تعداد مصرف کنندگان مواد ترکیبی بسیار بیشتر از مجموع مصرف کنندگان کوکائین و هروئین است (دفتر مبارزه با مواد مخدر جرم سازمان ملل^۴، ۲۰۰۹).

دفتر مبارزه با مواد مخدر و جرم سازمان ملل برنامه‌ای با عنوان برنامه اسمارت^۵ (نظارت بر مواد مخدر و روان گردان‌های ترکیبی: تحلیل و گزارش و بررسی روند تولید و مصرف آن) را طراحی کرده تا به این صورت دولت‌ها را در تولید، سازماندهی، تحلیل و انتشار

1. Hashish 2. Cocaine 3. Papaver 4. UNODC
5. SMART program (SyntheticsMonitoring: Analysis, Reporting and Trends)

اطلاعات راجع به این مواد یاری کند. با پیشرفت روند اجرای این برنامه این اطلاعات نیز به‌همراه آن به‌روزرسانی می‌شود (دفتر مبارزه با مواد مخدر جرم سازمان ملل، ۲۰۰۹).

مواد روان‌گردان جدید و بازار شبکه مجازی

در حالی که اینترنت همچنان به‌عنوان وسیله‌ای برای قاچاق مواد مخدر و تجارت غیرقانونی پیش‌سازهای شیمیایی مورد استفاده قرار می‌گیرد، استفاده از به اصطلاح «نت تاریک»^۱ در حال رشد است. «نت تاریک» یک بازار مجازی است که غیرقابل دسترس است و شناسایی هویت مالکان وب و مصرف‌کنندگان آن برای مقامات انتظامی سخت و دشوار است. بنابراین، «نت تاریک» پناهگاه امن برای خریداران و فروشندگان مواد مخدر است که اصولاً دیجیتالی^۲ تجارت می‌کنند.

گرچه تخمین نسبت معاملات مواد مخدر از طریق «نت تاریک» روشن نیست، ولی ارزش معاملات و گستره مواد مشمول در حال رشد است. با عقیم‌سازی یکی از برجسته‌ترین سایت‌های «نت تاریک» با نام «جاده ابریشم»، مشخص شد که سایت یادشده در دو تا پنج سال فعالیت، حدود ۱,۲ میلیارد دلار درآمد داشته است. شواهد حاکی از استفاده قاچاقچیان از «نت تاریک» برای تجارت مواد روان‌گردان جدید، کانابیس، هروئین و کوکائین با کیفیت بالا ادامه دارد. در پایان، تعداد مواد روان‌گردان جدید بالقوه برای تجارت مواد افیونی از ۲۵۱ ماده در جولای ۲۰۱۲ به تعداد ۳۴۸ ماده در دسامبر ۲۰۱۳ افزایش یافته است.

جرم مرتبط با مواد مخدر

آمار جرایم ثبت شده مرتبط با مصرف شخصی و قاچاق مواد مخدر که به تفکیک مورد ارزیابی قرار گرفت، نشان می‌دهد که در طول دوره ۲۰۰۳ تا ۲۰۱۲ این جرایم برخلاف روند رو به کاهش جرایم مربوط به اموال و خشونت، روند رو به رشدی

1. Dark net

2. Bitcoin

داشته است. در سراسر جهان، اغلب جرایم ناشی از مصرف، با مصرف حشیش همراه است. جرم و جنایت مرتبط با قاچاق مواد مخدر به نوع مواد و الگوهای عرضه در مناطق مختلف بستگی دارد. براساس گزارش کشورها، عمده افراد دستگیرشده یا مشکوک مرتبط با جرایم مواد مخدر مرد هستند و زنان بیشتر در جرایم مربوط به آرام‌بخش‌ها دخالت داشته‌اند.

جمهوری اسلامی ایران با استمرار برنامه‌های کنترل و انسداد مرزهای شرقی کشور، تقویت و تجهیز مبادی ورودی و خروجی (زمینی، هوایی و آبی)، ارتقاء ظرفیت‌های کمی و کیفی و در اولویت قراردادن اقدامات مقابله‌ای مبتنی بر اطلاعات که در نتیجه این اقدامات، در سال ۲۰۱۴ دستگاه‌های مقابله‌ای ایران موفق شدند با اجرای حدود ۲۲۰۰ مورد عملیات، بیش از ۵۰۶ تن انواع مواد مخدر از جمله حدود ۱۳/۵ تن هروئین و ۱۲/۵ تن مرفین را کشف، بیش از ۲۷۷۰ باند قاچاق را متلاشی و بیش از ۳۳۰ آشپزخانه تولید شیشه (متامفامین) را با ۴ تن شیشه منهدم کنند. همچنین در شش ماهه سال ۲۰۱۵، دستگاه‌های مقابله‌ای موفق شدند بیش از ۳۰۵ تن انواع مواد مخدر از جمله ۹ تن هروئین کشف کنند.

ضمن آنکه در سه ماهه اول سال خورشیدی با اجرای ۶۸۵ عملیات و درگیری در مجموع ۱۵۰ تن انواع مواد مخدر و ۲ میلیون قرص و آمپول غیرمجاز و نزدیک به ۱۷ تن انواع پیش‌ساز تحت کنترل بین‌المللی را کشف، تعداد ۶۶۴۷۰ نفر قاچاقچی را دستگیر و ۱۹۱ قبضه سلاح را توقیف کنند که میزان کشف مواد مخدر و قرص غیرمجاز نسبت به مدت مشابه در سال قبل به ترتیب ۲۱٪ و ۵۳٪ افزایش نشان می‌دهد. در مجموع، تعداد ۲۹ هزار قبضه سلاح در ۲۵ سال گذشته از قاچاقچیان کشف شده است که این افراد در جریان قاچاق مواد مخدر، جرایمی همچون آدم‌ربایی، تجاوز و قتل را نیز مرتکب می‌شوند (جزینی، ۱۳۹۴).

ایجاد تعادل میان حقوق کیفری و پیشگیری

۱. بازاندیشی جنگ بین‌المللی علیه مواد مخدر:^۱ نهادهای بین‌المللی همچون دفتر مبارزه با مواد مخدر و جرم سازمان ملل و هیئت بین‌المللی کنترل مواد مخدر، در عین اینکه همواره در حال تلاش برای حمایت و تقویت کنوانسیون‌های راجع به تولید، فروش و مصرف مواد مخدر و روان‌گردان‌ها هستند، کاملاً پذیرفته‌اند که پیشگیری (مقابله) از این موارد، آثار مخرب بسیار زیادی داشته است. پنج مورد از این نتایج به شرح زیر است:

- نخستین و مهم‌ترین اثر آن، ایجاد یک بازار سیاه بسیار پررونق و خشن است؛
- دوم آنکه، تمرکز بر وضع و اجرای قانون در این رابطه، توجه به رویکردهای درمانی و بهداشتی را کم کرده، حال آنکه این معضل در نهایت مشکلی است مربوط به سلامتی و بهداشت جامعه؛

- نتیجه سوم آنکه تلاش برای مبارزه با این معضل و اجرای قانون در یک منطقه، سبب شده که انجام فعالیت‌های مرتبط با آن به منطقه‌ای دیگر سرایت کند؛
- نتیجه مخرب چهارم این بوده که فشار و تمرکز بر روی بازار یک ماده خاص، در مواردی، ناخواسته، سبب ایجاد ماده‌ای جایگزین برای آن شده است؛

- و بالاخره پنجمین نتیجه سوء این است که، توسل به نظام عدالت کیفری در برخورد با مصرف‌کنندگان مواد، که بیشتر متعلق به گروه‌های محروم جامعه هستند سبب می‌شود که آن‌ها هرچه بیشتر در حاشیه قرار گیرند و به این ترتیب از امکان درمان افرادی که حقیقتاً نیازمند درمان هستند، کاسته می‌شود (دفتر مبارزه با مواد مخدر جرم سازمان ملل، ۲۰۰۸).

سازمان ملل در سال ۱۹۸۸ بر آن شد تا با «جنگ علیه مواد مخدر»، تولید، قاچاق و مصرف این مواد را تا سال ۲۰۰۸ به‌نحو چشم‌گیری کاهش دهد و به این ترتیب به «جهانی‌سازی از مواد مخدر» دست یابد، با این حال، به تازگی بیان داشته که «باوجود تمامی تلاش‌ها و اقدامات فراوان به این هدف دست نیافته است». کمیسیون مواد مخدر و روان‌گردان‌ها و

دموکراسی آمریکای لاتین^۱ نیز ضمن اعلام این که سیاست‌های پیشگیرانه اهداف مورد انتظار را برآورده نکرده‌اند، بر این عقیده است که راهبردهای پیشگیرانه و مبارزه علیه مواد مخدر و روان‌گردان‌ها نیازمند بازبینی است.

کمیسیون مواد مخدر سازمان ملل^۲ در مارس ۲۰۰۹ بر شکست رویکرد سرکوب‌گرانه محض صحنه گذاشت و بر ضرورت محدود کردن راهبردها به پیشگیری، درمان و اصلاح معتادان تأکید کرد. هیئت بین‌المللی کنترل مواد مخدر و روان‌گردان‌ها در برخورد با خشونت‌های مربوط به مواد مخدر و روان‌گردان‌ها از رویکردی حمایت می‌کند که عناصر زیر را دربر داشته باشد: توسعه اجتماعی اقتصادی، بازسازی شهرها، همکاری میان نهادها، کار و تلاش محلی، عدالت ترمیمی جامعه‌محور^۳، عوامل جنسیتی، سن، عوامل نژادی و مداخلات باثبات و پایدار.

به‌همین نحو، مؤسسه ملی اعتیاد و مصرف مواد مخدر در آمریکا به حمایت از اقدامات پیشگیرانه‌ای برخاسته که مقرون به صرفه هستند، این مؤسسه چنین بیان می‌کند که «به‌ازای هر دلاری که صرف پیشگیری می‌شود، ۱۰ دلار از هزینه درمان مصرف‌الکل یا دیگر مواد کاسته و ذخیره می‌شود» (ناید^۴، ۲۰۰۴). با این حال، کاستن مواد مخدر و روان‌گردان‌های قاچاق هدفی است بین‌المللی که در رأس آن کاهش کشت خشخاش در افغانستان و کوکائین در آمریکای جنوبی قرار دارد. در سطح داخلی هم‌چنان مصرف‌کنندگان مواد مخدر و روان‌گردان‌ها مجرم تلقی می‌شوند.

۲. تأثیر منفی جرم‌انگاری مواد مخدر

قوانین داخلی بیشتر بسته به مقدار موادی که کشف می‌شود میان مالکیت، مصرف مواد و قاچاق آن‌ها تمایز قائل می‌شوند. مقدار مواد هم‌چنین در نوع و شدت مجازات نیز مؤثر است. به‌عنوان مثال، در جمهوری لتونی برای مقدار کم مواد تنها به برخی مجازات اداری بسنده می‌شود، اما مقادیر زیاد، مجازات کیفری به‌دنبال دارد. به‌طور کلی، قاچاق مواد

1. American Commission on Drugs and Democracy

2. United Nations Commission on Narcotic Drugs

3. Communitybasedrestorative justice

4. Nida

مخدر و روان‌گردان‌ها شدیدترین کیفرها را به دنبال دارد، با این حال، شدت کیفرها میان کشورها متفاوت است. به عنوان مثال، کیفر قاچاق مواد مخدر و روان‌گردان‌ها در عربستان (و برخی کشورهای آسیایی) ممکن است، حتی برای مقادیر کم، اعدام باشد (محسن‌بین، ۲۰۱۰)، گرچه بنا به گزارش دفتر مبارزه با مواد مخدر و جرم سازمان ملل شمار اعدام‌های ناشی از قاچاق مواد مخدر و روان‌گردان‌ها رو به کاهش است. جرم‌شناختن مصرف‌کنندگان مواد مخدر و روان‌گردان‌ها آثار منفی بسیاری را به دنبال داشته است، از جمله تأثیر بسیار متفاوت قوانین راجع به مواد مخدر و روان‌گردان‌ها بر گروه‌های مختلف، به ویژه اقلیت‌های قومی، هزینه‌های بسیار بالای برخورد با اعتیاد به مواد مخدر و روان‌گردان‌ها از طریق نظام عدالت کیفری، تأثیر سوء محکومیت‌ها و سابقه کیفری بر استخدام مجرمان و نیز بازاجتماعی شدن^۱ آنان، پدیده همیشگی (پدیده درب چرخان) تکرار جرم^۲ و صدور احکام متوالی^۳، مجرم‌شناختن حاملان مواد از کشورهای تولیدکننده که بیشتر زن بوده، آسیب‌پذیرند و مورد بهره‌کشی قرار می‌گیرند. از دیگر آثار جانبی وضعیت غیرقانونی مواد مخدر و روان‌گردان‌ها در کشورهای تولیدکننده و مقصد می‌توان به خشونت‌های جوانان و افراد بزرگسال، از بین رفتن پیوستگی اجتماعی و از هم پاشیدن محله‌ها و جوامع، نرخ بالای خشونت‌های مرتبط با جرائم سازمان‌یافته و قاچاق مواد مخدر، فساد در مقامات و در مواردی هم بی‌ثباتی سیاسی، اشاره کرد. در برخی کشورها، مصرف و داشتن مواد مخدر و روان‌گردان‌ها کیفرزدایی شده است، مانند کشورهای جمهوری چک، اسپانیا، پرتغال، ایتالیا و مصر، گرچه هنوز برخی مجازات‌های اداری از جمله جریمه نقدی یا توقیف گواهینامه رانندگی اعمال می‌شود. در بلژیک دو نوع مصرف این مواد، کیفر می‌شوند: مصرف منجر به مزاحمت عمومی و مصرف نادرست. با تعریف مجدد این دو مفهوم در سال ۲۰۰۵، ممنوعیت مواد مخدر و روان‌گردان‌ها شامل مصرف این مواد در نزدیکی مدارس و مصرف بسیار آشکار آن در مکان‌های عمومی می‌شود. در برخی کشورهای آمریکایی، در

نتیجه نرم کردن قوانین، مصرف درمانی مواد مخدر، به‌ویژه حشیش، مجاز شده است. بالاخره آنکه امروزه در بسیاری از قوانین چنانچه مجرم خود «داوطلبانه» خواهان درمان باشد در حکم او تخفیف داده می‌شود.

۳. آگاه‌سازی و رویکردهای کاهش خسارات

فعالیت‌های آگاه‌سازی میان مصرف، اعتیاد و نیز محصولات مختلف تمایز قائل می‌شوند. مؤثرترین این فعالیت‌ها آن‌هایی هستند که پیام‌های پیشگیرانه را برای عموم مردم یا گروه‌های خاصی منتشر می‌کنند.

الف - ارزیابی آگاه‌سازی

آگاه‌سازی‌ها زیادند اما به‌ندرت مورد ارزیابی قرار می‌گیرند، امروزه راهبردهای مربوط به مواد مخدر و روان‌گردان‌ها بیشتر متشکل از برنامه‌های بسیار و همکاری میان نهادهای مختلف هستند. بیشتر برنامه‌های اجرایی از بخش‌های آموزشی، بهداشتی و درمانی و اجرای قانون برخوردارند. به‌عنوان مثال، اجرای راهبردهای ملی بر عهده کمیته‌هایی است که نماینده وزارتخانه‌های بهداشت، آموزش و جوانان و در موارد مقتضی وزارت کشور و دادگستری هستند. به‌همین صورت، در کامبوج، اجرای برنامه ملی کنترل مواد مخدر بر عهده نهاد ملی مبارزه با مواد مخدر^۱ است. این مقام در رابطه با پیشگیری و کاهش تقاضا برای این مواد با وزارت آموزش، جوانان و ورزش همکاری می‌کند. چنین فعالیت‌ها و همکاری‌هایی امروزه در سطح ملی و محلی امری عادی شده است. مخاطب بیشتر این برنامه‌های پیشگیری از مصرف مواد مخدر، نوجوانان و کودکان هستند، که برخی از آن‌ها در مدارس و از طریق دروس آموزشی به اجرا درمی‌آیند. بسیاری از این برنامه‌ها سعی می‌کنند تا در مدارس در رابطه با تأثیر مواد مخدر و روان‌گردان‌ها اقدامات و آموزش دهند. به‌عنوان مثال، دولت شیلی در سال ۲۰۰۸، فعالیت‌های آگاه‌سازی را در مراکز درمانی راه‌اندازی کرد. در ولز، برنامه پیوند مدارس ولزی^۲ به

1. National Authority for Combating Drugs

2. All Wales Schools Liaison Programme

آگاه‌سازی در رابطه با مصرف مواد مخدر و روان‌گردان‌ها در مدارس می‌پردازد، این برنامه توسط مأموران پلیس با همکاری آموزگاران برای کودکان و نوجوانان ۵ تا ۱۶ سال ارائه می‌شود.

این برنامه در پی آن است تا کودکان را از خطرات مصرف مواد مخدر و تنباکو آگاه کند. با تمام این اوصاف، ارزشیابی این برنامه‌ها چندان رضایت‌بخش نیست. نتایج ارزیابی‌های صورت گرفته در خصوص برنامه آموزش مقاومت در برابر مصرف مواد مخدر^۱ در ایالات متحده، که خود الگوی دیگری از این قبیل برنامه‌ها است، نشان می‌دهد که با وجود استقبال مدارس، پلیس، دانش‌آموزان و والدین از این برنامه‌ها، در طولانی‌مدت، این برنامه‌ها تأثیر چندانی بر مصرف این مواد ندارند (بلیس، گنجه و فلورز^۲، ۲۰۰۸). فعالیت‌های تبلیغاتی^۳ به‌منظور افزایش آگاهی جامعه در خصوص خطرات ناشی از مصرف مواد مخدر و روان‌گردان‌ها یکی دیگر از فعالیت‌هایی است که امروزه در دنیا رواج یافته است. در آلمان، فعالیت ایمپیرمنت گاکلز-ابزاری برای پیشگیری از اعتیاد به مواد مخدر و روان‌گردان‌ها، در پی افزایش آگاهی جوانان و بزرگ‌سالان در رابطه با آثار مصرف نادرست مشروبات الکلی است. در ویتنام، طرح پیشگیری همه‌جانبه از مصرف مواد مخدر و روان‌گردان‌ها از طریق تعامل و ارتباط و بسیج اجتماع، با پشتیبانی دفتر مبارزه با مواد مخدر و جرم سازمان ملل به‌دنبال آن است تا سطح آگاهی جامعه در این خصوص را از طریق رسانه‌های عمومی افزایش دهد (ساگانت و شاو، ۱۳۹۲).

ب- محدود کردن دسترسی به مواد مخدر

یکی دیگر از زمینه‌های مربوط به پیشگیری از مواد مخدر، کنترل این مواد در مکان‌های تفریحی است. شورای ملی آفریقای جنوبی در رابطه با اعتیاد به مواد مخدر، مرکز امداد مواد مخدر نانگوما^۴، همواره در حال فعالیت در خصوص این موضوعات در شهرهای کوچک و مناطق روستایی بوده است. با وجود این، به‌نظر می‌رسد که علاوه بر

1. Drug Abuse Resistance Education Program
3. Advertising campaigns

2. Blais; Gagné & Flores
4. Nongoma DrugHelp Centre

قانون گذاری و اقدامات کنترلی لازم است که برای تغییر رفتارها در این مناطق از خود جوامع محلی نیز مدد جست.^۱

یکی از واکنش‌ها به مصرف مواد مخدر و روان گردان‌ها در جوانان، «مسئول شناختن» والدین آن‌ها است. در برخی کشورها والدین این جوانان به خاطر کنترل نکردن رفتار فرزندان‌شان جریمه می‌شوند. البته باید گفت که مسئول شناختن والدین معمولاً در جاهایی به اجرا در آورده می‌شود که برنامه‌هایی برای آموزش والدین در نظر می‌گیرند.

پ- در نظر گرفتن خطرات بهداشتی در برنامه‌های کاهش آسیب‌ها

از کاهش آسیب‌ها گاه به عنوان کاهش خطر یا خسارت نیز یاد می‌شود و در پی آن است تا آثار مصرف مواد مخدر و روان گردان‌ها بر افراد و جامعه را کاهش دهد. در دهه‌های اخیر حرکت به سمت رویکردهای کاهش آسیب نسبت به معتادان به مواد، افزایش یافته است.

بررسی راهبردها یا برنامه‌های اجرایی ملی در مبارزه با مواد مخدر و روان گردان‌ها در ۹۶ کشور نشان می‌دهد که تعداد بسیار زیادی از این کشورها راهبردهای کاهش آسیب را

شروع کرده‌اند (یا در گذشته آن را اتخاذ کرده‌اند). این نتایج با بررسی اسناد و آثار موجود در اینترنت، اسناد مرکز اروپایی نظارت بر مواد مخدر و روان گردان‌ها و اعتماد به آن^۲ برای اروپا و کمیسیون آمریکایی کنترل مصرف مواد مخدر^۳ برای کشورهای آمریکایی و حوزه دریای کارائیب حاصل شده است. از میان این کشورها، تنها ۲۵ مورد (۲۶ درصد) در حال حاضر هیچ گونه راهبرد مخصوص مصرف نادرست مواد روان گردان ندارند. با وجود این، بسیاری از کشورهای این گروه در گذشته برنامه‌هایی در این خصوص داشته‌اند (به عنوان مثال سنت کیتس و نویس). برخی دیگر در حال تصویب چنین راهبردهایی هستند (جامائیکا یا اوکراین) و عده‌ای دیگر دست به اتخاذ راهبردهای منطقه‌ای زده‌اند (اتریش). اتخاذ این رویکرد در کشورهای آسیایی و آفریقایی کمتر به

1. Action for a Safe South Africa
2. European Monitoring Centre for Drug and Drug Addictions
3. Inter-american Drug Abuse Control Commission

چشم می‌خورد. این امر تا حدی به این دلیل است که در این کشورها اعتیاد به مواد مخدر و روان‌گردان‌ها هنوز مشکل چندان جدی تلقی نمی‌شود (به‌عنوان مثال، در گُره یا عربستان سعودی) و نهایت آنکه، برخی کشورها راهبردهای مختلفی در رابطه با مواد مخدر و روان‌گردان‌ها در پیش گرفته‌اند.

سیاست‌های کشورهای بیشتر به‌دنبال کاهش خطرانی هستند که مصرف مواد روان‌گردان بر سلامت افراد دارد. در اروپا، افزایش مرگ‌های ناشی از مصرف بیش از حد مواد مخدر و شیوع ایدز در نتیجه استفاده از سرنگ‌های آلوده منجر به اتخاذ فعالیت‌های جدیدی شده است. به‌عنوان مثال، در سال ۱۹۸۷، فرانسه توزیع سرنگ در کشور را رایگان کرد و به توسعه برنامه‌های تعویض سرنگ‌ها پرداخت.

به‌همین صورت، استفاده از هروئین با تجویز پزشک در آلمان و سوئیس از «نرخ مرگ‌های ناشی از مصرف مواد مخدر و روان‌گردان‌ها و جرائم مرتبط به تأمین آن کاسته است» (مرکز مطالعات امنیتی، ۲۰۰۷). این امر در حالی تحقق یافته که تعداد مصرف‌کنندگان این مواد هیچ افزایشی نداشته است. در آمریکای لاتین، مفهوم کاهش^۲ در برنامه اجرایی ملی کلمبیا تقریباً شبیه ایده کاهش آسیب‌هاست، زیرا به‌دنبال کاهش آثار منفی مصرف این مواد بر زندگی و سلامت افراد است. گرچه این سیاست‌ها بیشتر نتیجه خود را در قالب کاهش آسیب‌ها نشان داده‌اند، با این حال، هنوز هم برخی کشورها به دلایل اخلاقی از اجرای آن‌ها خودداری می‌کنند.

ت- مردم آسیب‌پذیر

بسیاری از کشورها با پذیرش شناخت موضوعات پیچیده منتج از استعمارگری و همانندسازی مردمان بومی و آسیب‌پذیری آن‌ها در برابر مصرف مواد، برنامه‌های بسیاری را در رابطه با مصرف این مواد اتخاذ کرده‌اند. مصرف مواد اغلب افراد را به حاشیه می‌کشاند و دسترسی مقامات اجتماعی، درمانی و قضایی به آن‌ها را مشکل می‌سازد.

برنامه‌ها و فعالیت‌های بسیاری نشان داده‌اند که همکاری و ارتباط با دوستان این افراد، در برقراری ارتباط با آن‌ها بسیار سودمند است. به‌عنوان مثال، در اوگاندا، طرح پیشگیری از اعتیاد به مواد مخدر و روان‌گردان‌ها توسط دوستان^۱، تحت سرپرستی رابط پیشرفت جوانان اوگاندا^۲ از جوانانی که در مناطق فقیرنشین زندگی می‌کنند استفاده کرده و آن‌ها را برای «آموزش به دوستانشان» تربیت می‌کند. تاکنون حدود ۴۰ جوان در رابطه با اعتیاد به مواد مخدر، درمان و بازپروری، آموزش داده شده‌اند، این افراد به جوانانی که دسترسی سازمان‌های غیردولتی به آن‌ها مشکل است کمک می‌کنند.^۳

اتحادیه اروپا یکی از عناصر اصلی در اجرای موفق برنامه‌های راجع به اعتیاد به مواد مخدر و روان‌گردان‌ها را پایه‌ریزی آن‌ها در اجتماع می‌داند. این امر مستلزم مشارکت دادن سازمان‌های اجتماع محلی، گروه‌های اعتقادی، سازمان‌های غیردولتی و نیز ادارات محلی از جمله دوایر درمانی، خانوادگی و جوانان است. گاه در کشورهای درحال توسعه، جوامع محلی تاب اجرای برنامه‌های درمانی و پشتیبانی برای معتادان را ندارند. در میانمار، طرح جامعه‌محور کاهش تقاضا برای مواد مخدر و روان‌گردان‌ها در سه شهر اصلی در ایالت شمالی که با پشتیبانی مواد مخدر و روان‌گردان‌ها و جرم سازمان ملل اجرا می‌شود در پی آن است تا به جوامع محلی کمک کند تا خود طرح‌های کاهش مصرف را اجرا کنند. این طرح به دنبال آن است تا با آموزش کارگزاران محلی و تقویت سازمان‌ها، پایداری و ثبات طرح‌ها در پایان دوران کمک‌های مالی را تضمین کند.

بازپروری معتادان به مواد مخدر و روان‌گردان‌ها، هم از جهت آثار آن بر سلامت عمومی و هم از بابت پیشگیری از جرم و تکرار آن، یکی از موضوعات مهم پیش روی کشورهای مورد مطالعه است. اتخاذ برخی ترتیبات حقوقی (از جمله ایجاد دادگاه‌های مواد مخدر) در ایالات متحده، کانادا و بریتانیا بیان‌گر خواست و اراده مصمم این کشورها برای واکنش

قاطع و سودمند به این مشکل است. در سال ۱۹۹۸، دادگاه مواد مخدر و روان‌گردان‌ها در تورنتوی کانادا ایجاد شد تا بدین ترتیب حکم‌های مناسب‌تری در این رابطه صادر شود. گرچه ارزشیابی دستاوردهای این برنامه کار چندان ساده‌ای نیست، با این حال، گفته می‌شود که برنامه درمانی ۲۸ روزه، نرخ تکرار جرم را تا ۷۱ درصد کاهش داده است.

چنین دادگاهی در کشورهای دیگر از جمله شیلی نیز تأسیس شده است. نخستین دادگاه در سال ۲۰۰۴ ایجاد شد و اکنون ۱۸ دادگاه راجع به رسیدگی به مواد مخدر و روان‌گردان‌ها در این کشور فعالیت دارند. بنیاد سیودادانا^۱ یک راهنمای روش‌شناختی منتشر کرده که توسعه این برنامه را تشویق می‌کند. در یک ارزشیابی در سال ۲۰۰۸ حاصل فعالیت این برنامه‌ها بسیار رضایت‌بخش نشان داده شده است.

در نتیجه باید گفت خیزش بین‌المللی برای «جنگ با مواد مخدر» که در دهه‌ی نود با پشتیبانی سازمان ملل و بسیاری از کشورها صورت گرفت و منابع بسیاری که برخی کشورها همچون ایالات متحده، مکزیک و کلمبیا در این راه صرف کردند، نتایج مطلوب را در پی نداشته است. البته تلاش برای برخورد با قاچاق بین‌المللی مواد مخدر و روان‌گردان‌ها تا حدی ثمربخش بوده است و هم‌چنان هم در اولویت جای دارد، هرچند که امروزه رویکردهای پیشگیرانه رواج بیشتری یافته‌اند.

رویکردهای اجتماع‌محور اغلب توجه بیشتری به فاکتورهای محلی و بومی دارند و می‌کوشند تا «مزاحمت» یا اختلال عمومی ناشی از مصرف مواد مخدر و روان‌گردان‌ها و نیز خطرات جمعی آن را بکاهند. رویکردهای مبتنی بر سلامت عمومی، واکنش‌هایی مبتکرانه را اتخاذ کرده‌اند که بیشتر بر افراد مبتلا تمرکز دارند و در پی آن هستند تا با درمان این افراد آن‌ها را یاری کنند که زندگی مستقلی را پیشه کرده و بار دیگر به آغوش جامعه بازگردند. این رویکردها همچنین داده‌ها و ابزارهایی را برای شناسایی و رهگیری مواد و الگوهای مصرف جدید به دست داده‌اند که به افزایش اطلاعات در خصوص این

پدیده‌ی در حال رشد کمک می‌کنند (از جمله مرکز اروپایی نظارت بر مواد مخدر و روان‌گردان‌ها و اعتیاد به آن). این رویکردها همچنین ارزیابی‌های جغرافیایی برای نظارت و ارزیابی آثار طولانی‌مدت سیاست‌های مربوطه را نیز تسهیل بخشیده‌اند.

اجتماعی کردن امر مبارزه با مواد مخدر و روان‌گردان‌ها در واقع تلفیقی هوشمندانه از دانش بین‌المللی و تجارب ارزشمند ملی در عرصه مبارزه با مواد مخدر به‌شمار می‌آید که توسط ستاد مبارزه با مواد مخدر در برنامه سال ۱۳۹۳ و ۱۳۹۴ قرار گرفته است.

نهادینه‌سازی این رویکرد جدید ملی در جامعه و دستگاه‌های اجرایی، نیازمند اطلاع‌رسانی وسیع و کافی، ارائه آموزش‌های تخصصی در سطوح مختلف اجتماعی، ورود نخبگان علمی و دانشگاهی و همکاری حداکثری سطوح مختلف حاکمیتی، اجرایی و نظارتی کشور است.

جدول شماره ۴. الگوی تحقیق مواد مخدر و روان‌گردان‌ها و تأثیر آن بر امنیت اجتماعی ایران

مفهوم	مؤلفه	شاخص
تأثیر مواد مخدر و روان‌گردان‌ها بر امنیت اجتماعی	ارتباط مواد مخدر و روان‌گردان‌ها با جرم و خشونت	تأثیر مواد مخدر بر جرم و خشونت
	ایجاد تعادل میان حقوق کیفری و پیشگیری	ممنوع کردن مواد مخدر
	آگاه‌سازی و رویکردهای کاهش خسارات	تأثیر منفی جرم‌انگاری مواد مخدر
	آگاه‌سازی و رویکردهای کاهش خسارات	بازاندیشی جنگ بین‌المللی علیه مواد مخدر
	آگاه‌سازی و رویکردهای کاهش خسارات	آگاه‌سازی
	آگاه‌سازی و رویکردهای کاهش خسارات	محدود کردن دسترسی به مواد مخدر
		خطرات بهداشتی در برنامه‌های کاهش آسیب‌ها
		مردم آسیب‌پذیر

روش تحقیق

روش به کار رفته در این پژوهش، از لحاظ هدف کاربردی و از نظر روش؛ توصیفی با بهره‌گیری از منابع اسنادی و کتابخانه‌ای است. نگارنده با بهره‌گیری از منابع موجود و

تجربیات مکتوب در کتابخانه، اینترنت و آرشیو اسناد و نظریات دفتر مبارزه با مواد مخدر و جرم سازمان ملل^۱ و هیئت بین‌المللی کنترل مواد مخدر^۲ اهداف تحقیق را دنبال کرده است.

نتیجه‌گیری

همان‌گونه که اشاره شد مواد مخدر و روان‌گردان‌ها یکی از چالش‌های اساسی فراروی جوامع امروز است. در این میان جرایمی که در ارتباط با مواد مخدر و روان‌گردان‌ها روی می‌دهند، یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های تهدیدکننده امنیت اجتماعی هر کشوری از جمله ایران است. در این مقاله دیدگاه‌های موجود در زمینه ارتباط مواد مخدر و روان‌گردان‌ها با امنیت جوامع تشریح و آن‌ها که با جامعه ایران هم‌خوانی بیشتری دارند تبیین شدند. مهم‌ترین نتیجه‌ای که از این مباحث گرفته می‌شود آن است که در جامعه ایران مواد مخدر و روان‌گردان‌ها و جرایم مرتبط با آن مستقیماً امنیت اجتماعی را تهدید می‌کند، ضمن این که تصویب و اجرای قوانین سخت‌گیرانه نه تنها موجب کاهش تولید و مصرف مواد مخدر و روان‌گردان‌ها نشده است، بلکه شاهد افزایش جرایم مرتبط با مواد مخدر و روان‌گردان‌ها و در نتیجه تهدید و تضعیف امنیت اجتماعی بوده‌ایم.

دیدگاه‌های مختلفی در مورد تأثیر مواد مخدر و روان‌گردان‌ها بر امنیت جامعه، مطرح است؛ عده‌ای بر این باورند که، مصرف مواد مخدر و روان‌گردان‌ها یا اعتیاد، افراد را مجبور به ارتکاب جرایم نمی‌کند، بلکه افرادی که درگیر مصرف مواد مخدر و روان‌گردان‌ها می‌شوند، تمایل دارند تا به افرادی که درگیر فعالیت‌های جنایی می‌شوند، شبیه باشند. به عبارت دیگر مصرف‌کنندگان مواد مخدر و روان‌گردان‌ها ممکن است به این دلیل که شبیه افرادی هستند که انتظار می‌رود نرخ جرم و جنایت در آن‌ها بیشتر باشد، مرتکب جنایت می‌شوند و نه به این دلیل که صرفاً مواد مخدر و روان‌گردان‌ها را مصرف

می‌کنند. عده‌ای دیگر در زمینه ارتباط مصرف مواد مخدر و روان‌گردان‌ها و امنیت اجتماعی بیان می‌دارند که مصرف مواد مخدر و روان‌گردان‌ها به‌طور مستقیم و یا با واسطه موجب ناامنی اجتماعی می‌شوند. معتاد برای به‌دست آوردن پول مورد نیاز برای تهیه مواد مخدر و روان‌گردان‌ها، به فعالیت‌های مجرمانه علیه اشخاص و اموال آن‌ها روی می‌آورد و درگیر سرقت، سرقت مسلحانه، روسپی‌گری، سرقت ماشین، جعل و سندسازی و فروش مواد مخدر و روان‌گردان‌ها می‌شود که همه این‌ها باعث کاهش امنیت اجتماعی خواهند شد. به دلایل متعدد، مصرف‌کنندگان و معتادان مواد نسبت به حملات خشونت‌بار آسیب‌پذیرند.

این امر بدیهی است که فروشندگان مواد برای دزدیدن پول خریداران، به آن‌ها حمله کنند و یا با این احتمال و آگاهی ضمنی که ممکن است فرد خریدار نخواهد تمامی پول مطالبه شده را بپردازد، زمینه‌های اعمال خشونت فراهم شود. سومین دیدگاه، ناظر به این مطلب است که به عقیده برخی از اندیشمندان، این مواد مخدر و روان‌گردان‌ها نیستند که موجب ارتکاب و وقوع فعالیت‌های مجرمانه را پدید می‌آورند، بلکه این ممنوعیت‌ها، مجازات‌ها و محدودیت‌های غیرمنطقی (که در بسیاری از کشورهای غربی قانونی هستند) است که باعث شکل‌گیری ترکیبی پنهان از مصرف مواد مخدر و نرخ بالای جرم و جنایت می‌شود. طرح‌کنندگان این دیدگاه معتقدند که جرم و جنایت پیامد طبیعی سوء مصرف مواد اعتیادآور نیست، بلکه تلاش برای کنترل دستیابی و توزیع این مواد از طریق نظام‌های کیفری، قضایی و قانونی است که موجب اشاعه رفتارهای نابهنجار علیه امنیت افراد و اجتماع می‌شود. در حد افراطی‌تر، طرفداران چنین دیدگاهی معتقدند که تبدیل شدن سوء مصرف مواد مخدر و روان‌گردان‌ها به یک موضوع کیفری، جوامع را با گروهی جدید از مجرمان مواجه می‌سازد.

پیشنهادها

نهادینه کردن آموزش مواجهه با پدیده مواد مخدر و روان‌گردان‌ها در بین خانواده‌ها و

به خصوص نوجوانان از طریق استفاده از رسانه‌های پر مخاطب مانند صداوسیما؛ قراردادن واحدهای درسی آشنایی با انواع مواد مخدر و روان‌گردان‌ها و عوارض جسمانی و عواقب کیفی آن‌ها در متون درسی مدارس راهنمایی، دبیرستان‌ها و دانشگاه‌ها؛ تقویت اعتقادات مذهبی نوجوانان و جوانان از طریق اجرای برنامه‌های منظم فرهنگی و مذهبی برای پرکردن اوقات فراغت نوجوانان و جوانان به‌ویژه تفریح‌های سالم و تخلیه صحیح انرژی جوانان و ایجاد فضای شادی و نشاط قابل ارائه است.

همچنین استمرار فرایند رویکرد اجتماعی کردن مبارزه با مواد مخدر و روان‌گردان‌ها برای افزایش مشارکت مردم؛ ایجاد اشتغال و فراهم کردن فرصت‌های شغلی، متناسب با تحصیلات جوانان؛ فراهم کردن زمینه ازدواج آسان برای جوانان؛ ترویج ورزش در جامعه از طریق ساخت و توسعه مراکز ورزشی؛ توسعه پژوهش‌های بنیادی و کاربردی در زمینه مبارزه با مواد مخدر و روان‌گردان‌ها و ایجاد کرسی‌های نظریه‌پردازی در مورد راهکارهای پیشگیری و مبارزه با مواد مخدر و روان‌گردان‌ها در دانشگاه‌ها؛ مسئول‌سازی والدین و ساماندهی مراکز کاهش آسیب و گسترش نظام‌مند این مراکز برای کنترل بیماری‌های واگیردار، از دیگر پیشنهادها است.

منابع

- اشتراوس، لئو (۱۳۸۳). *فلسفه سیاسی چیست؟*، ترجمه فرهنگ رجایی، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.
- موسوی خمینی، روح‌الله (۱۳۷۸). *کلمات قصار، پندها و حکمت‌ها*، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
- بوزان، باری (۱۳۷۸). *مردم، دولت‌ها و هراس*، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- جاویدی، مجتبی (۱۳۹۱). *نیروی انتظامی، مظهر اقتدار ملی*، تهران: معاونت سیاسی سازمان عقیدتی سیاسی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی.
- جزینی، علیرضا (۱۳۹۴). *گزارش اجلاس سالروز مبارزه با مواد مخدر*، تهران: ستاد مبارزه با مواد مخدر نهاد ریاست جمهوری.

- چلبی، مسعود (۱۳۷۵). *شهروند و دولت*، تهران: دانشگاه تهران.
- روی، پل (۱۳۸۲). معمای امنیت اجتماعی، منیژه نویدنیا، *فصلنامه مطالعات راهبردی*، شماره ۲۱.
- زیبلگنیو، برژنسکی، (۱۳۶۹)، *در جستجوی امنیت*، ترجمه ابراهیم خلیلی تهران نشر سفیر.
- ساگانت، والرئ؛ شاو، مارگارت (۱۳۹۲). *پیشگیری از جرم و امنیت جامعه*، *سیر وقایع و چشم‌اندازها، گزارش بین‌المللی* ۲۰۱۰، تهران: مرکز تحقیقات کاربردی پلیس پیشگیری ناجا.
- صدیق سروستانی، رحمت‌الله (۱۳۸۲). *بررسی برخی از عوامل تهدیدکننده امنیت اجتماعی*، مجموعه مقالات همایش عدالت اجتماعی، جلد دوم، تهران: معاونت اجتماعی ناجا.
- عبداللهی، محمدعلی (۱۳۸۱). *قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران*، تهران: انتشارات نشاط.
- عمید رنجانی، عباسعلی (۱۳۸۴). *جزوه درسی فلسفه امنیت در اسلام*، تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی.
- عمید، حسن (۱۳۷۹). *فرهنگ فارسی*، تهران: انتشارات امیرکبیر، چاپ نوزدهم.
- کلمنتس، کوین (۱۳۸۴). *به سوی جامعه‌شناسی امنیت*، ترجمه محمدعلی قاسمی، فصلنامه مطالعات راهبردی، شماره ۲۸.
- معین، محمد (۱۳۷۱). *فرهنگ فارسی*، جلد اول، تهران: امیرکبیر، چاپ هشتم.
- مقام معظم رهبری (۱۳۹۰). *بیانات در دانشگاه علوم انتظامی در مراسم دانش‌آموختگی دانشجویان*، برگرفته از سایت www.leader.ir به تاریخ ۱۳۹۰/۶/۲۹.
- مقام معظم رهبری (۱۳۹۴). *بیانات در دیدار فرماندهان نیروی انتظامی جمهوری اسلامی*، برگرفته از سایت www.leader.ir به تاریخ ۱۳۹۴/۰۲/۰۶.
- *المنجد فی اللغه* (۱۹۷۳). تهران: انتشارات اسماعیلیان، افسست از روی دارالمشرق، بیروت، چاپ بیست‌وسوم.
- نویدنیا، منیژه (۱۳۸۲). درآمدی بر امنیت اجتماعی، *فصلنامه مطالعات راهبردی*، شماره نوزده.
- Blais É., Gagné M.-P., Flores J., Maurice P (2008). L'effet des programmes policiers sur la délinquance en milieu scolaire : une synthèse systématique des études évaluatives. *Revue international de criminologie et de police technique et scientifique*. Volume LXI, juillet-septembre 2008. 321-344.
- Rosenbaum D., Hanson G. (1998). Assessing the Effects of School-Based Drug Education: A Six Year Multi-Level Analysis of Project DARE. *Journal of Research in Crime and Delinquency* vol. 35 (4). 381-412.
- Center for Security Studies (2007). *L'économie de la drogue sur l'angle de la politique de sécurité*, Zürich, ETH, n 13. Page 3.
- Jones, Richard W (1999). *Security, Strategy, and Critical Theory*, London, Lynne Rienner Publications.
- Lopez D. and Sansfacon D (2005). *Domages sociaux liés à l'usage de drogues: focus sur les relations et difficultés familiales*. Revue Toxibase No 20 4e trimestre. Voir www.toxibase.org

- Mohsen bin Mohammed bin Saleh al-Mokhles.(2010) *was beheaded in Dammam in the east of the kingdom for trafficking in hashish according to a Saudi Arabian Interior Ministry statement carried by the official SPA news agency*. Sources: Agence France Presse.
- NIDA, (2004) *Lessons from prevention research*.
- Aos et al. (2001) *The comparative costs and benefits of programs to reduce crime.*, vol. 4, Washington State Institute for Public Policy.
- Pentz (1998) *Costs, benefits, and cost-effectiveness of comprehensive drug abuse prevention, in Bukoski, W.J., Evans, R.I. (eds): Cost-Benefit/ Cost-effectiveness research of drug abuse prevention: Implications for programming and policy*, NIDA Research Monograph No. 176, Washington, US Government Printing Office. 111-129.
- Poullot P., Lafortune D., Brochu S. (2008) *Mental health problems, substance abuse and violent criminal behavior*. An adaptation of Goldstein's tripartite model - Santé mentale, alcool/drogues et violence. Adaptation du modèle tripartite de Goldstein Psychotropes. 2008/3-4, Vol. 14. 157-178.
- UNODC (2008) *World Drug Report 2008*. Vienna: UNODC. P 21.
- UNODC (2009) *Global SMART Update*. Vol 2. 16.
- UNODC (2009) *World Drug Report 2009*. Vienna: UNODC
- UNODC (2009) *World Drug Report*. 314.
- UNODC (2015) *World Drug Report*.